

Maakt geloven gelukkig?

(1) 'Paradise lost'. De mens als eeuwige gelukszoeker.

Mensen zijn gelukszoekers. Geluk lijkt de gemeenschappelijke noemer waaronder al ons streven kan worden samengevat. Daarbij ziet de meerderheid kerk en christendom niet langer als een weg naar geluk. Het afzweren van de traditionele geloofspraktijken lijkt integendeel voor velen een bevrijdende ervaring, die ruimte schept voor meer zinvolle en levensvervullende alternatieven. Maakt geloven mensen wel gelukkig? Maar wat heet 'geloven' en wat verstaan we onder 'geluk'?

Bijbellezing: Genesis 3,9-24: Paradise lost

Beste vrienden,

Loopt de weg naar geluk nog over het pad van het geloof?

Enkele weken terug berichtte het journaal dat het aantal communies in Vlaanderen de voorbije jaren met enkele duizenden is terugggevallen. In dezelfde periode nam het aantal kinderen dat deelnam aan een lentefeest toe, met ongeveer de helft van dit getal. De mededeling werd gevolgd door beelden van een creatief totaalspektakel waarin kinderen, blij en bevrijd van god en gebod en van het traditioneel kerkelijk-liturgische keurslijf, hun visie op de weg naar een gelukkig leven konden vertolken.

In zijn nieuw en overigens zeer lezenswaardig boek 'Liefde, een onmogelijk verlangen' slaagt succesauteur Dirk De Wachter, psychiater aan de katholieke universiteit van Leuven, erin zijn onderwerp, algemeen erkend als een niet onbelangrijk ingrediënt van een gelukkig leven, te behandelen zonder enige verwijzing naar het tweeduizend jaar oude erfgoed van de joods-christelijke traditie. Talloze dichters, filosofen en kunstenaars passeren de revue, maar geen enkel spoor van christelijke wijsheid, spiritualiteit of kunst. Woorden als kerk en religie vallen er enkel in een negatieve context. Blijkbaar is de erudiete auteur er zelf van overtuigd dat deze traditie, nochtans niet onbekend met zijn thema, ons niets meer te vertellen heeft. Ofwel vreest hij, door er wél naar te verwijzen, een deel van zijn geloofwaardigheid en van zijn geliefd lezerspubliek te verliezen. Ik weet niet welke van de twee mogelijkheden ik de ergste vind...

Hoe dan ook, mijn twee voorbeelden, het ene op het niveau van de gemiddelde volkse Vlaming, het andere op het niveau van de gemiddelde Vlaamse intellectueel (en begrijp mij niet verkeerd: er is niets verkeerd met gemiddelden), beide voorbeelden illustreren dat de relatie tussen geloof, zeker in de godsdienstige betekenis van het woord, en geluk grondig is verstoord. Neen, voor de gemiddelde mens van vandaag loopt de weg naar het geluk zeker niet langs het pad van de religie.

De bijbellezing die we zojuist hebben beluisterd lijkt hen bovendien geen ongelijk te geven. Hoe kan je levensgeluk bouwen op een traditie waarin een jaloezige God de mens zijn paradijselijke geluk niet gunt, uit vrees dat diezelfde mens zijn gelijke zou worden? Wat kunnen wij als 21-eeuwse gelukszoekers met dergelijke archaische verhalen aanvangen? Toegegeven, als we met de luizenkam door al de verhalen gaan, houden we misschien nog enkele bruikbare passages over – iets over naastenliefde en vergevingsgezindheid en zo – maar is dit wel voldoende?

Misschien brengt de spaak gelopen relatie tussen geloof en geluk wel iets aan het licht over de manier waarop wij vandaag kijken naar geloven en ons christelijk erfgoed enerzijds, en over onze visie op wat een gelukkig leven inhoudt anderzijds. Dit is althans het uitgangspunt voor mijn verdere uiteenzetting.

Gelukkig zijn: een kwestie van geluk hebben?

Voor de twee delen van die verdere uiteenzetting wil ik telkens vertrekken vanuit een voor mij beklijvend televisiefragmenten uit de voorbije weken. Het eerste beeld is dat van een man die veilig en wel op Zaventem is aanbeland, na zijn evacuatie uit het door een hevige aardbeving geteisterde Nepal. Met een gebroken stem en op een ontroerende wijze bezweert de man televisiekijkend Vlaanderen te beseffen “hoeveel geluk we hier wel hebben”.

Geluk lijkt inderdaad een kwestie van ‘geluk hebben’. Bijvoorbeeld het geluk geboren te worden in een relatief veilig en welvarend stukje van de wereld. De etymologie van het woord wijst trouwens in dezelfde richting: geluk is een kwestie van voorspoed, gunstig toeval, de wind die meezit, ‘to be lucky’, het goede lotje trekken in de loterij van het leven. Vanuit deze optiek vertoont het menselijk geluk een grote fragiliteit. Het wordt bedreigd van alle kanten en we hebben het zelf niet in handen: je wordt ziek, je krijgt een ongeval, je verliest iemand die je dierbaar is, je verliest je werk of het werk groeit je boven het hoofd... kortom: de bliksem slaat in...bij jou. Doorheen al die reële en potentiële wisselvalligheden van het leven lijkt geluk soms op een verloren paradijs, waaruit we telkens weer werden verjaagd, waar we met heimwee naar terugverlangen en dat we steeds opnieuw willen heroveren.

En zo is wellicht ook godsdienst ontstaan: als de eerste poging van de mens om zijn wispelturige lot onder controle te krijgen. Door god of goden te aanbidden, de juiste offers te brengen, de opgelegde geboden te onderhouden en de rituelen te voltrekken, verbeeldde de mens zich zijn geluk te kunnen afdwingen – ‘als het god belieft’, was het niet hier en nu in deze wereld, dan toch later, in het hemelse paradijs. Dit was de tijd waarin de weg naar het geluk alleen maar kon lopen over het pad van de religie. Succes gegarandeerd, wegens gebrek aan alternatieven.

En toch ligt juist hier de kiem van het huidige conflict tussen de wereld van de godsdienst en de hedendaagse gelukszoeker. Sinds het ontstaan van de moderne wetenschap en technologie weten we immers dat de mens zijn levenslot beter zelf in handen neemt, dan zich te verbinden met een of andere god. Wetenschap en technologie zijn de grote opvolgers van de godsdienst als geluksbrengers. Vasthouden aan godsdienst en geloof is vanuit deze optiek achterhaald en kan de vooruitgang op de weg naar meer geluk slechts afremmen. Onder deze afwijzing schuilt bovendien de rancune tegenover een god die - net als in het paradijsverhaal - mensen het levensgeluk niet gunt, door hen klaarblijkelijk niet te behoeden voor de wispelturigheden van het leven. En een onmachtige god is te meelijwekkend om in te geloven. Einde verhaal dus, voor god en het godsgeloof.

Gelukkig zijn: een kwestie van hebben?

Mijn tweede televisiefragment komt uit een aflevering van de reeks ‘Birth day’ van Lieve Blancquaert. De aflevering speelt zich grotendeels af in de kraamkliniek van de Keniaanse hoofdstad Nairobi, waar elke dag honderden vrouwen bevallen in de voor ons meest bevreemdende en armzalige omstandigheden. Op een bepaald moment bevinden we ons in de woonst van een jong Afrikaans koppeltje dat pas is thuisgekomen met hun eerste pasgeborene: één enkel, eng, donker kamertje van slechts enkele vierkante meter, waar wordt gekookt, gegeten en geslapen en waar de geur voor westerse neuzen nauwelijks te harden is, zo beschrijft Lieve Blancquaert het ons off screen. En dan komt het. De vraag: “hoe komt het toch dat jullie – ondanks alles, ondanks deze ontberingen, ondanks het gebrek aan perspectief op verbetering -, hoe komt het dat jullie er zo gelukkig uitzien? Hoe kunnen jullie – met zo weinig - gelukkig zijn?” En met haar lachend gezicht antwoordt de jonge Afrikaanse vrouw, heel eenvoudig en ontwapenend: “Bij mij is het altijd al zo geweest, ik ben altijd al, van kinds af aan, gelukkig geweest”. En haar man voegt er laconiek aan toe:

“Als het god belieft, krijgen we het ooit beter. Maar als het niet zo is, dan zal het ook goed moeten zijn”.

De contrastervaring kan niet groter zijn: wij westerlingen hebben tegenwoordig zoveel nodig om gelukkig te zijn. Voor ons is gelukkig zijn een kwestie geworden van ‘hebben’: een interessante partner, boeiend werk, talentrijke kinderen, een mooi huis, een comfortabele auto, grensverleggende reiservaringen, een uitgebreide vriendenkring, al of niet via facebook, en vul het lijstje zelf maar aan... het lijkt wel eindeloos. Al deze vormen van hebben garanderen – zo denken we – een opeenstapeling van gelukservaringen die het leven kwaliteitsvoller maken. We hebben we een geslaagd leven in eigen handen, geluk is maakbaar en in vele gevallen zelfs te koop. En dus werken we, en jachten, jagen en jakkeren we ons te pletter: nog nooit eiste het streven naar geluk zoveel inspanning en stress. Hoe meer we hebben, hoe moeilijker het wordt om ons met minder tevreden te stellen.

Bovendien hebben we zoveel nodig om gelukkig te zijn, dat we – indien alle wereldburgers evenveel geluk zouden willen als wij (en waarom zouden ze dat niet willen) – dat we wel vier of vijf planeten als onze aarde nodig hebben om aan al onze geluksbehoeften te voldoen. En daar nog eens bovenop moeten we vaststellen dat al dat ‘hebben’ vreselijk ongelijk is verdeeld. Kunnen we daar gelukkig mee zijn? Of moet je eigenlijk gewetenloos worden om gelukkig te kunnen zijn? Klimaatopwarming? *Wir haben es nicht gewusst*. De grote kloof tussen arm en rijk in de wereld? *Wir haben es nicht gewusst*.

Op dit punt situeert zich een tweede conflicthaard tussen de wereld van de godsdienst en de hedendaagse gelukszoeker. De joods-christelijke traditie, zowel in zijn monastieke als in zijn ethisch-profetische variant, staat immers kritisch tegenover bezit, en des te meer als dit gepaard gaat met ongelijkheid en onrecht. De meeste mensen zijn zich maar al te bewust van het feit dat het christendom ethische eisen stelt die haaks staan op ons individualistische en onbegrensde streven naar geluk. Ook de vijandigheid tegenover de islam is grotendeels ingegeven door de angst voor een religie die de individuele vrijheid, zo belangrijk in de zoektocht naar de persoonlijke gelukscocktail, aan banden legt. Godsdiensten zijn zure ideologische systemen die mensen het bouwen aan hun eigen paradijsje niet gunnen en waarvan de leiders zichzelf meestal handig weten te onttrekken aan de plichtplegingen die ze hun gelovige onderdanen maar al te gretig opleggen. Helemaal ongelijk met hun kritiek hebben ze overigens niet, want sociologisch onderzoek wijst uit dat in landen waar één religieus systeem dominant is, mensen minder gelukkig zijn omdat ze te sterk in hun individuele vrijheid en geluksstreven worden beknot door de leidende religieuze kaste. In landen waar het boeddhisme dominant aanwezig is, scoren mensen lager op de geluksschaal, omdat deze filosofie met zijn boodschap van onthechting en gelatenheid te weinig rekening houdt met het feit dat de vervulling van de basisbehoeften een fundamentele bouwsteen is van menselijk geluk.

Beste vrienden, ik besef dat mijn bijdrage van vandaag vooral een verhaal van deconstructie was. Maar er komt nog een tweede toespraak. Daarin zou ik willen vertrekken vanuit de stelling dat geloven en geluk rechtstreeks met elkaar hebben te maken. Want waar gaat geloven anders over, dan over de vraag waarin we ons vertrouwen stellen in onze zoektocht naar een zinvol, waardenvol en gelukkig leven. Waar stel jij je vertrouwen in? En wat zijn de eigen accenten die vanuit de joodschristelijke traditie daarover klinken? En kunnen die accenten bijdragen aan het geluk van de hedendaagse mens? Aan jullie om in de tussentijd eens over deze vragen na te denken.

Jan De Vriese,
De Lier, Brugge 7 juni 2015